

**ШРИ АУРОБИНДО ҚАРАШЛАРИДА ИНСОН ВА УНИНГ МАЪНАВИЙ
ЮКСАЛИШ ЗАРУРАТИ**

Эрниёзов У.

*Тошкент давлат транспорт университети
“Ижтимоий фанлар” кафедраси катта ўқитувчи*

РАМАТОВ Ж

*Тошкент давлат транспорт университети
кафедра мудури, фалсафа фанлари доктори, профессор*

Тухтабоев Э

*Тошкент давлат транспорт университети
“Ижтимоий фанлар” кафедраси катта ўқитувчи*

Валиев Л

*Тошкент давлат транспорт университети
“Ижтимоий фанлар” кафедраси докторанти*

Жуманиёзова Н

*Тошкент давлат транспорт университети
“Ижтимоий фанлар” кафедраси ассистенти*

Хасанов М

*Тошкент давлат транспорт университети
“Ижтимоий фанлар” кафедраси ассистенти*

Аннотация – Ушбу мақола Шри Ауробинда Гҳошнинг фикрларига қарайдиган бўлсак, инсоннинг илмда ёки бирор бир хунарда қобилиятсизлигининг асосий сабаби унда ирода кучига яхши таъсир ўтказмагани, уни бойитишга ва ривожлантиришга интилмаганидир. Айрим маълумотларга қарайдиган бўлсак инсон миясининг ишлаш функцияси маълум бир миқдорда одам бошининг оғирлигига яъни унинг ҳажми катталигига ҳам боғлиқ бўлар экан. Бу билан биз барча боши катта инсонларнинг мияси яхши ишлайди демоқчи эмасмиз, маълум миқдорда жуда ҳам кам ҳолларда шунга боғлиқлиги билан изоҳланади.

Калит сўзлар: Жамият, шахс, ҳақиқат, адолат ғоя, ижтимоий ҳаёт, Ҳаёт ва материя, инсон ҳаёти, одамзот, ғоя, маърифатпарварлар.

Кириш. Жамиятда ҳар бир шахснинг ижтимоий ҳаёт йўналишини бир мувозанатда ушлаб турувчи кучлар мавжуд бўлади. Улардан бири сифатида кўриладиган инсоннинг олий онгини таъминловчи ирода бўлса, иккинчиси инсоннинг ҳаётий кучига тириклик бахш эталадиган, онгли тупроқ каби сингдирувчи, шахснинг фикр ва ғояларидан ташкил топадиган ҳамда

номукаммал ақлини ишга соладиган иродадир. Шудай қилиб улар мукаммал ирода ва ўзгарувчи ирода ҳисобланади. Инсон ҳаёти одатда ўзининг еҳтиёжлари ва истакларининг ўсишини қондиришдан ҳамда жамият олдида ўзини эътироф этишга ва ҳар соҳада мукаммаллик томон ҳаракат қилишдан иборат бўлиб қолмоқда. Ушбу эҳтиёжларнинг асоси бўлмиш ҳаётий кучнинг биринчи ҳаракати инстинктив ва онгсизликдир. Шунини айтиб ўтишимиз жоизки, ҳозирда инсонларнинг жамиятда адаптация қилиш ва ҳаётни давом эттириш учун яъни мавжудликни тўхтатмаслик учун табиий эҳтиёжларни қондириши кейин эса ўсишга ва жисмоний ҳаракат эҳтиёжини босишга интилиши ўз – ўзидан инсонни яшашга бўлган ҳаракатини жадаллаштириб боради. Бундан сўнг эса ирода эркинлиги шахсни тур хил завқланишларга чорлайди. Ҳайвонот ва ўсимлик дунёсида шунини эътироф этамизки, она табиатнинг турли хил тириклик шакллари битмас – туганмас энергияси қандай қилиб ўзи – ўзидан инстинктив тарзда намоён бўлиши, уни автоматик импульсга қанчалик буйсунишини кўришимиз мумкин. Бу позициядан тўғри сабабиятни танлаб олиш мушкулдир аммо, Ауробиндо Гхош бунинг талқинини тўғри очиб берган файласуфлардан биридир. Аслида инсоннинг бундай чалкашликларга дуч келиши унинг барча муаммоларнинг асл моҳиятини тушунмаслигидадур. Бунга мисол тариқасида немис файласуфи Фридрих Нетшининг “виталистик” фалсафасини мисол қилиб келтиришимиз мумкин. Унинг талқинига қарасак, вазифа ўзининг асл ва ҳақиқий “мен”ини топаолмаган ва ҳозирда аниқ моҳияти бўлмиш инсоний ҳолатидан суперменини ривожлантиришгача бўлган сабабиятдир.

Аслини олиб қарасак ҳақиқий “мен” одамзотнинг табиатини талқин қилар экан, буни Гхош илоҳий моҳият деб тушунтиради. Бу шундай нарсаки инсонда илоҳийлик уруғини топиш мумкинми? Супермен бу инсонийлик ҳаёт тарзига тушиб қолмасдан ундан инсон “мен” ни топади ва яна ўз ҳолатга қайтади. Инсоннинг супермени интелектуал ақл ва ирода қилаолмайдиган мукаммал илоҳийликни қарор топишида хизмат қиладиган ягона воситадир. Негадир оддий одам учун супермен ҳақидаги тасаввурнинг ўзи кўрқинчли ва дахшатли туюлади сабаби унинг чин моҳиятини тушуниб етмаганидан ва илоҳий инсонийликка етиб бормаганидан. Ҳозирги инсонлар ҳаётнинг паст баландлигига зўрға бардош беради, унданданда юқори қийинчиликларга чидаш эса улар учун эришиб бўлмайдиган доvon сифатида кўрилади. Худди Алишер Навоийнинг комил инсон тушунчаси каби унга фақат ҳаракат қилади аммо ундай бўла олмайди, унга қанчалик яқинлашганинг сингари узоклашиб бораверади. Шу йўллари босиб ўтиб комилликка еришилади. Ауробиндо Гхошнинг айтишича инсон ўз – ўзини енгиш ва ортда қолдириш инсонга ҳузр бахш этади зероки ўзининг ўзидан устунлик қилиши барча инсонларга ҳам насиб қилавермайди. Биз биламизки оддий инсон табиати тирик табиатдаги ўзига хос ўзгарувчанлик сифатида

қараладиган ҳодисадир. Шу сабабли табиатдаги ўзгарувчанликка биз топилган нуқсон сифатида қарашимиз мутлақо нотўғри. Инсоннинг ғайритабиий қобилияти бу унинг юқори ондан мукамалликка қараб ўтиб кетганлигидан деб баҳолаймиз. Бу мукамаллик ҳали тўғри тартибга солинмаган, она табиатни ҳисобга олиб тирикликни нотўғри ташкил этган, қобилиятларини ва ўз салоҳиятини тараққиётининг тадрижий ривожланишини ўсимлик ва ҳайвонот дунёси билан солиштирганда ҳайвон каби ўз табиатининг имкониятларидан тўлиқ камолотига етмаганини кўришимиз мумкин. Жумлаларни ўқиб бироз тушунмовчиликка келиш мумкин. Бу ерда инсоннинг табиатдаги қобилиятларини ўз имконияти даражаси етгунича фойдаланаолиши ҳақида сўз юритилмоқда аммо, бу қобилиятларни ташқарига инсон тўлиқ чиқариб бераолмайди. Зеро ҳайвонот дунёсида ҳайвонлар оллоҳ томонидан берилган куч – қудратини тўлиқ ҳаракатга келтираолади. Биз қанчалик ҳаракат қилмайлик ўсимлик ва ҳайвонот дунёсининг мукамаллигига эришаолмаймиз. Файласуфимиз шу ерда одамзотнинг нима сабабдан номукамаллик эга эканлигини тушунтирар экан, одамзотнинг икки ёқлама табиатга эгаллигини айтишимиз мумкин, биринчидан ҳайвоний табиатга эга эканлиги яъни ҳаётининг инстинктларини ошириш ва қондириш учун яшаши ҳамда иккинчи табиати унинг онгли равишда ички табиатини ривожлантиришга қаратилган ярим илоҳийликнинг ажойиб кўриниши бўлмиш яхшилик ва гузаллик ҳақида сўз олиб бормоқда.

Одамзот ўз дунёсининг кўзга кўринмаган қобилиятларини эволюция давомида ривожлантирди. Буни Гҳош руҳнинг янги кучи деб номланишини илгари сурди. Бунинг учун инсоният ўз ички дунёсини қайта баҳолаши дунёқарашини янгилаши ва шу билан бутун тирик табиатни ўз кучига буйсундириш орқали белгилайди. Бу янги руҳий куч инсоннинг ҳақиқий камолот йўли, чин бахти ва ҳаёт қонунидир. Шу сабабли инсонлар ўзларининг табиатини ўзгартириш ички ва ташқи дунёқарашининг асосий мақсадига эришиши учун авваллари ўзлари билмаган ўзгаришлари қилиши шарт.

Шри Ауробинда Гҳошнинг фикрларига қарайдиган бўлсак, инсоннинг илмда ёки бирор бир ҳунарда қобилиятсизлигининг асосий сабаби унда ирода кучига яхши таъсир ўтказмагани, уни бойитишга ва ривожлантиришга интилмаганидир. Айрим маълумотларга қарайдиган бўлсак инсон миясининг ишлаш функцияси маълум бир миқдорда одам бошининг оғирлигига яъни унинг ҳажми катталигига ҳам боғлиқ бўлар экан. Бу билан биз барча боши катта инсонларнинг мияси яхши ишлайди демоқчи эмасмиз, маълум миқдорда жуда ҳам кам ҳолларда шунга боғлиқ бўлар экан. Аммо инсон миясининг ишлаш фаолияти 99 % миқдорда билим олишга ва уни бойитишга қаратилган бўлади. Бу эса ирода кучининг бойишига ва қувватланишига сабабчи бўлади худди бизнинг

ошқозонимиз овқатни ҳазм қилиб ундан энергия олганидек ирода билмидан куч олишини тушунишимиз мумкин. Биз учун ирода шахсиятни ўзгартириш учун энг кучли омил сифатида хизмат қилади. Шунинг учун инсонни шахс сифатида камолотга эришишида ирода кучининг ўрни беқиёсдир. Баъзи инсонларда юқори қисмларнинг тириклиги устунлик қилган бўлсада, қуйи ҳаёт одатдагидек ҳокимиятнинг кучли назоратида давом этади. Биз бу жараёни трансформация деб номлаолмаймиз, балки биз уни бир – биринг устунлиги деб айтишимиз мумкин.

Хулосаларимиз шуни кўрсатадики, Гхошнинг фалсафий антропологиясида инсоннинг келиб чиқиши ва инсон онгининг қандай кучга эга эканлиги тасвирланади. Бунда мутафаккир ҳинд жамиятининг энг оғир нуқтаси бўлган табақалинишни умуман рад этадиган усуллардан фойдаланиб, одамлар онгига барча инсонлар бирдек ҳуқуққа ва бирдек насл – насабга тенглигини ҳамда Худонинг олдида бир хил мавқега егалигини кўрсатиб ўтади. Бундай таълимотлар ҳинд файласуфларининг кўпгина қарашларида учрайди яъни табақаланишга қарши ғоялар, файласуф ҳам инсонлар ҳар қандай насл насабидан қатъий назар оллоҳ олдида ҳамда ҳаттоки жамиятда тенглигини исботлашга ҳаракат қилади. Лекин ҳануз ҳинд жамиятининг энг оғриқли нуқтаси бўлиб келаётган ва Ҳиндистонни ривожда тўсиққа айланиб қолган бу ҳолат ҳинд ҳукуматыни ташвишга солиб келмоқда.

REFERENCES

1. Абдурахмонова, З. Ю. (2021). ЗАМОНАВИЙ ЎҚИТИШНИНГ МУАММО ВА ЕЧИМЛАРИДА САМАРАЛИ ЁНДОШУВ. Academic research in educational sciences, 2(CSPI conference 1), 1189-1193.
2. Aripov, N., Kamaletdinov, S., Tokhirov, N., & Abduraxmanova, Z. (2022). Simulation Modeling of Train Traffic Based on GIS Technologies. European Journal of Life Safety and Stability (2660-9630), 16, 73-82. Ramatov, J.S., & Khasanov, M.N. (2022). HISTORY OF RAILWAY CONSTRUCTION IN UZBEKISTAN: YESTERDAY AND TODAY. Orientalrenaissance: Innovative, educational, naturalandsocialsciences, 2 (6), 925-930.
3. Ramatov, Ж. С., Ҳасанов, М., & Назарова, Н. Ж. (2022). МЕДИАМАДАНИЯТ ВА АХБОРОТДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ ИНТЕЛЛЕКТУАЛ ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДАГИ ЎРНИ. Academic research in educational sciences, 3(6), 984-988.
4. Ramatov, Ж. С., Ҳасанов, М., & Валиев, Л. А. АУРОБИНДО ГХОШ ҲАЁТИ ВА ИЛМИЙ ФАЛСАФИЙ МЕЪРОСИ.

5. Раматов, Ж. С., Ҳасанов, М., & Валиев, Л. А. (2022). ИНСОН ДУНЁҚАРАШИНИНГНИНГ ДИНИЙ ВА ДУНЁВИЙ ТАЛҚИНИ. *Central Asian Academic Journal of Scientific Research*, 2 (7), 78-82.

7. Ж. С. Раматов, & М. Н. Ҳасанов (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙНИНГ ЖАҲОН ИЛМ-ФАН ТАРАҚҚИЁТИГА ҚЎШГАН ҲИССАСИ ВА УНИНГ БУГУНГИ КУНДАГИ АҲАМИЯТИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (TSTU Conference 1), 648-653.

8. Журабоев, Носир Юсупович, & Ҳасанов, Миршод Нўймонович (2022). ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОНДА ИЖТИМОЙ-ИҚТИСОДИЙ СОҲА РИВОЖИ: ИСЛОҲОТ ВА ИСТИҚБОЛ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (6), 1274-1283.

9. У.К.Эрниёзов, М.Н. Ҳасанов, & Х.С.Машарипов. (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙНИНГ ИЖТИМОЙ-АХЛОҚИЙ ТАЪЛИМОТИ ВА УНИНГ АНТРОПОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ. *JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS*, 4(3), 130–136.

10. Ж. С. Раматов, М. Ҳасанов, & Л. А. Валиев (2022). ИНСОН ДУНЁҚАРАШИНИНГНИНГ ДИНИЙ ВА ДУНЁВИЙ ТАЛҚИНИ. *Central Asian Academic Journal of Scientific Research*, 2 (7), 78-82.

11. J. S. Ramatov, M. Hasanov AL-FAROBİY SIYOSIY DAVRDAGI SIYOSIY VA IJTIMOİY-MADANIY ANVOL // *Pedagogik fanlarda akademik tadqiqotlar*. 2022 yil. 6-son. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/al-farobiy-davridagi-siyosiy-va-izhtimoiy-madaniy-vaziyat> (kirish sanasi: 17.10.2022).

12. Ж. С. Раматов, & М. Ҳасанов (2022). МИЛЛИЙ ҚАДРИЯТЛАР – ЖАМИЯТИМИЗ БАРҚАРОРЛИГИ ВА ЁШ АВЛОД ТАРБИЯСИНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (6), 973-979.

13 З. Н. Бобошев, М.Н.Ҳасанов, & Э.А.Нуруллаев. (2022). АБУ НАСР ФОРОБИЙНИНГ ПЕДАГОГИКА ФАНИНИНГ АСОСЧИСИ СИФАТИДА. *JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS*, 4(3), 108–115. Retrieved from

14. А. А. Усманов (2022). ПОЛОЖИТЕЛЬНЫЕ И ОТРИЦАТЕЛЬНЫЕ СТОРОНЫ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ. *Academic research in educational sciences*, 3 (TSTU Conference 1), 614-616.

15. N. N. Ernazarova, & M. M. Kurbanova (2022). PEDAGOGY AND TEACHER EDUCATION. *Academic research in educational sciences*, 3 (TSTU Conference 1), 272-274.

16. Amirov, S., Rustamov, D., Yuldashev, N., Mamadaliev, U., & Kurbanova, M. (2021, December). Study on the Electromagnetic current sensor for traction electro supply devices control systems. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 939, No. 1, p. 012009). IOP Publishing.

17.Валиев, Л. А. (2022). ГҲОШ ТАЪЛИМ КОНЦЕПЦИЯСИНИНГ ШАХС МАЪНАВИЯТИДАГИ ЎРНИ. *Academic research in educational sciences*, 3(TSTU Conference 1), 241-244.

18.Валиев, Л. А. (2021). АУРОБИНДО ГҲОШНИНГ ИЖТИМОЙ-ФАЛСАФИЙ ҚАРАШЛАРИДА ИНСОН АҚЛИ. *Academic research in educational sciences*, 2(2), 808-815.

19.Валиев, Л. А. (2022). ҚАДИМГИ ҲИНДИСТОНДАГИ ДИНИЙ-ФАЛСАФИЙ МАКТАБЛАР ҒОЯЛАРИНИНГ АУРОБИНДО ГҲОШ ФАЛСАФАСИГА ТАЪСИРИ.

20.Раматов, Ж. С., Ҳасанов, М., & Валиев, Л. А. (2022). ИНСОН ДУНЁҚАРАШИНИНГНИНГ ДИНИЙ ВА ДУНЁВИЙ ТАЛҚИНИ. *Central Asian Academic Journal of Scientific Research*, 2(7), 78-82.

21.Раматов, Ж. С., Ҳасанов, М., & Валиев, Л. А. АУРОБИНДО ГҲОШ ҲАЁТИ ВА ИЛМИЙ ФАЛСАФИЙ МЕЪРОСИ.

22.Валиев, Л. А., & Нурхонов, Б. Ш. Ў. (2021). ИНТУИЦИЯ: АУРОБИНДО ГҲОШ ВА ҒАРБ ФАЙЛАСУФЛАРИ НИГОҲИДА. *Academic research in educational sciences*, 2(5), 323-329.

23.Валиев, Л. (2020). “БАҲОРИСТОН” АСАРИДАГИ АХЛОҚИЙ ФАЗИЛАТЛАР ВА ИЛЛАТЛАРНИНГ БАРКАМОЛ АВЛОД ТАРБИЯСИДАГИ ЎРНИ. *Science and Education*, 1(Special Issue 1), 27-26.

24.Valiyev, L. (2020). Moral virtues and the role of Nations in the Education of a developed Generation in "Bahoriston". *Science and Education*, 1(Special Issue 1), 27-36.